

УДК 340.1

РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ

UNDERSTANDING CORRUPTION IN UKRAINE: CATEGORICAL-CONCEPTUAL APPARATUS

Кладченко А.О.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького*

У статті розглядається проблема зниження відповідальності посадових осіб за вчинення корупційних діянь, що може свідчити про неефективність загально-освітньої кваліфікації таких спеціалістів і поглиблювати недовіру суспільства до всіх ланок політичного життя. Безконтрольність поширення корупції на нижньому рівні спотворює добросовісну поведінку осіб начальницького складу та створює умови до безкарності таких осіб і подальшого нехтування моральними якостями індивідуумів. Незібраність вивчення категорії корупції також визначена невідокремленістю такої в одній площині, що свідчить про залучення правопорушень з елементом корупції в адміністративній, цивільній і кримінальній сферах. Довгочасна гра за перемогу в подоланні корупції повинна бути чітко сформульована в меті такого запобігання, проте, попри намагання залучення науковців і державного апарату України, наявна тенденція до перетягування слави з одного боку на інший. Метою дослідження є процес формування нормативно-правової основи державної політики та визначення поняття корупції в теоретичному та політичному аспектах. Визначається ставлення населення до корупції та усвідомлення того, що саме являє корупція на побутовому рівні, аналізується поширення семінарів і лекцій із досліджуваного питання.

Ключові слова: корупція, уряд, закон, громадська організація, суспільство, політична корупція.

«Пробачте політичних діячів. Вони працюють, щоб показати вам, що у вас є право вибору. Але це не так. У вас немає права вибору. У вас є власники. Вони володіють вами. Вони володіють усім. Вони володіють усіма землями, контролюють корпорації, мають тіньові доходи та володіють усіма медіаресурсами, що дають вам чути лише те, що потрібно політикам. Вони витрачають мільярди доларів на те, щоб мати все, що потрібно. Але я

вам скажу, чого вони не хочуть. Вони не хочуть мати освічене, добре поінформоване суспільство, що здатне до критичного мислення, тому що не зацікавлені в цьому», – сказав великий діяч Сполучених Штатів Америки (далі – США) Джордж Карлін, який характеризувався як актор, музикант і навіть психолог [1]. Його вислови піддавалися жорсткій критиці, але, на наш погляд, вищезазначене має всі шанси бути актуальним і в наш час.

В. Гаращук у своїй монографії «Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні» вказує на те, що корупція фактично народилася разом із державним апаратом, кастою управлінців, які швидко побачили можливість використовувати державну владу в особистих корисливих цілях [2].

В Україні немає єдиного підходу до визначення корупції не лише як загального терміна, а і як використання такого поняття негативного явища, що повинно бути не узагальнене, а конкретизоване під кожне право та систему. Також не існує єдиної думки щодо категоріальності згаданого феномена.

Є. Вдовиченко розглядає понятійно-категоріальний апарат як поняття, що охоплює і поняття, вироблені в процесі виникнення та розвитку даної науки (чи проблеми), і поняття інших (особливо близьких) дисциплін [3].

Така думка є цілком прийнятною за тієї умови, якби існувала наука, виокремлена наука щодо подолання чи вивчення феномена корупції. Нині ж корупцію розглядають лише як теорію, що не чітко знаходить своє відображення в інших науках за умови відсутності дієвого механізму її подолання.

Інші науковці розглядають корупцію як безсумнівно негативне явище в соціальній, економічній, політичній, кримінальній та інших сферах. Хоча корупція є негативним чинником, не можна погодитися з тим (беручи до уваги висловлювання Дж. Карліна – А. К.), що корупцією керують неосвічені громадяни, які не хочуть мати освічених підлеглих. Суспільство загалом є обізнаним і грамотним. У працях В. Франчука, Ю. Коміс-

сарчука, В. Прокопенка на тему «Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження» зазначається, що суб'єкти корупції функціонують у неофіційній системі, в якій панує своя система цінностей, свої цілі й засоби їх досягнення. З огляду на протиправність своєї діяльності, вони не можуть «засвітити» суспільству свої корумповані відносини, оскільки в такому разі настане реакція з боку закону на їхні дії [4].

Також наголошується на тому, що суб'єкти корупції не можуть існувати без офіційної підтримки. По-перше, на наш погляд, виходячи з положень чинного законодавства, не існує визначення, хто є суб'єктами корупції; по-друге, якщо дослідники зауважують, що для корупції повинна існувати офіційна підтримка, то це тільки вказує на відсутність нормативно-правового регулювання цього питання, не лише в теоретико-правовій науці, а і в актах законодавства, що регулюють сферу кримінального права.

Вивчаючи поняття корупції, варто розуміти, що категоріально-понятійний аналіз – це система понять, що використовується тією чи іншою наукою для виокремлення загального поняття корупції, а згодом – поділу такого узагальнення на окремі категорії. Якщо «корупція» вживається в українському законодавстві лише на позначення неправомірних дій категорій осіб, що обіймають посади, визначених Законом України «Про запобігання корупції», то, на наш погляд, варто категоріально розглянути феномен корупції крізь призму теоретичного, політичного та соціологічного аналізу.

А якщо розглянути корупцію з погляду отримання заробітної плати? З огляду на зазначене в законо-

давчому акті розуміння терміна корупції, чи не варто вважати, що корупція вбачається в діях державних службовців, які отримують визначену та фіксовану заробітну плату, не вживаючи всіх заходів для виконання своїх повноважень, що визначені посадовими інструкціями, а лише нехтуючи такими, просиджують час на роботі й отримують гроші? У такому випадку є мета, а саме – отримання прибутку, мотив – невиконання функцій, що передбачені законодавством, та внутрішнє переконання в тому, що, незважаючи на невиконання функцій, заробітну плату все одно буде отримано, а отже, і робоче місце збережеться, і в будь-якому разі відсутня відповідальність за недобросовісність працівника.

Ось чому й існує поділ корупції на ланки, як зазначено в праці В. Гаращука, як-от низова (дрібна та повсякденна) і вершинна (велика й елітарна) [2].

Теоретичний аспект важливий у запровадженні курсу знешкодження корупції як у навчальних закладах, так і на спеціальних тренінгах, що зараз набирають обертів. Проблема лише в тому, що такі курси чи семінари, що проходять в Україні, фінансуються міжнародними організаціями, які мають свої представництва в Україні та є платними. Іноді суми за курс навчання надмірно великі і становлять кілька мінімальних заробітних плат українського громадянина.

Існує тенденція запровадження спеціальних курсів в університетах України, що дозволяють ознайомитися з теоретичним підґрунтям проблеми корупції, наприклад, спеціальний курс «Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції», що був висвітлений юри-

дичним факультетом Львівського національного університету імені Івана Франка. Метою спецкурсу було визначення понятійного апарату законодавства про запобігання корупції, аналіз такого законодавства та визначення і характеристика чинників, які впливають на поширення корупції в публічно-правовій сфері [5].

Отже, якщо запровадити такі безкоштовні семінари для людей, які тільки навчаються, це дозволить підготувати молоду націю до свідомого ставлення до корупції, що в майбутньому може знизити показник українського народу щодо терпимості до корупції загалом.

Визначення політичної корупції було надано в навчально-методичному посібнику «Політична корупція: як розпізнати та подолати» у 2016 р., який був розроблений командою Центру «Ейдос» спільно з колегами «Міжнародного інституту демократії», «Центру Локального Самоврядування», «Інституту «Республіка»». Так, політичною корупцією визначається нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їхніх можливостей і повноважень із метою отримання особистих і групових вигод [6].

Експерт із прозорості діяльності політичних партій А. Волошина пропонує зробити аналіз політичної корупції за такими ознаками: суб'єкти: політичні партії, Верховна Рада України, президент, органи місцевого самоврядування, уряд, суди та правоохоронні органи; види: за кількістю учасників – індивідуальні та колективні, за сферою діяльності – політична і бюрократична.

З такого погляду, вважається, що політична корупція за сферою дії поділяється на створення загрози

на рівні встановлення законодавчих норм, а згодом – виконання окремих функцій, з метою здійснення обходу таких.

Можна стверджувати, що корупція в політичному аспекті є послідовником корупції в теоретичному її пізнанні.

Як стверджує український історик Я. Грицак у своїй праці «Корупція: короткі історичні нотатки», жодна територія, навіть із «кращою історією», не має імунітету до корупції. Такий висновок не релятивізує боротьбу з корупцією і зовсім не повинен схилити до думки, ніби ця боротьба заздалегідь приречена на поразку. Навпаки: він вказує на те, що корупція, попри історію, може бути подолана в теперішньому часі. Для цього потрібна лише політична воля тут і тепер, з думкою про майбутнє і без озирання на минуле [7].

Як уже зазначалось, визначення корупції наведено в законодавстві України лише в аспекті чіткого кола осіб, на яких поширюються норми такого законодавства.

Чітка політична воля повинна бути висвітлена не тільки в законодавчих актах, а й у свідомості осіб, що мають намір керувати країною. Теоретичний аспект корупції неможливий без політичного його обґрунтування, що також є невід'ємним складником людського чинника.

Чи має українська нація уявлення про те, що саме являє собою корупція? Чи зрозумілим є визначення корупції для населення? Наразі існує багато організацій, державних і недержавних, іноземних, що мають представництво в Україні, які уповноважені проводити наукові дослідження стану корупції в Україні та її причини. Корупція нині розгля-

дається в різних ракурсах. Існують різні теорії її подолання, однак жодна з них ще не поборолася такої негативний чинник. Існують навіть творчі підходи до подолання корупції, про що свідчить філософський підхід до виявлення умов корупції, а також проблема медіа в протидії корупції. Частіше залучення громадських активістів, очільників громадських антикорупційних організацій і журналістів-розслідувачів свідчить про те, що тема корупції є топом у хіт-параді проблем України. Це може свідчити і про те, що недостатнє законодавче укомплектування та бази нормативно-правових актів українського законодавства мають свої прогалини, що неминуче руйнують життя України. Громадськість нині відіграє важливу роль у протидії корупції, натомість політики не виконують своєї основної функції – законодавчого забезпечення та підтримання нормального функціонування життя українців, що повинно бути закріплено в нормативно-правових актах.

Відомий американський філософ Мортимер Адлер писав, що чим гірше ми користуємося словами, тим бажаніше ми звинувачуємо в розумності інших [8]. Про що це свідчить? У такому разі можна провести візуалізацію полярності створення громадських організацій проти корупції, оскільки масовість їх виходу у світ і масштаб кампанії являє собою прояв спільної думки суспільства про недолік державної влади, майже на всіх рівнях, щодо визначення спільних конкретизованих дій для подолання корупції.

Науковці з університету Форт Хаер дійшли влучного висновку про те, що корупція є не тільки незаконним, а ще і не зовсім моральним актом. Деякі прихильники такої сфери вважають,

що законодавство вільне від моральності та наполягають лише на тому, що закон є базовим критерієм запровадження поведінки особи. Інші прихильники такої теорії вважають, що саме моральність і закон є чинниками, які підтримують одне одного, а також підкреслюють, що глобальна моральність – це критерій стандартної поведінки для запровадження таких норм у законодавстві [9].

Ми, зі свого боку, віднесемо себе до третьої категорії науковців і визнаємо, що моральність – це внутрішнє

усвідомлення особи про те, як правильно себе поводити, а закон – це база для правил і норм, що не можуть бути порушені, за умови відсутності моральності та добропорядності особи. Закон не може лише ґрунтуватися на моралі, оскільки порушення норм моралі не може бути засуджено та характеризувати злочин чи правопорушення. Кожна людина повинна усвідомлювати свої дії та їх наслідки, а мораль – це лише підкріплення певних правил поведінки особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Quotes About Corruption // Official web-site Good reads [Electronic recourse]. – Available at : <https://www.goodreads.com/quotes/tag/corruption?page=1>.
2. Гаращук В. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні / В. Гаращук, А. Мухатаєв. – Х. : Право, 2010. – 144 с.
3. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. – Том 6. – № 15 (2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/viewFile/832/962>.
4. Франчук В., Комісарчук Ю., Прокопенко В. Корупція : теоретико-методологічні засади дослідження / В. Франчук, Ю. Комісарчук, В. Прокопенко ; за ред. І. Ревака. – Львів : Львівськ. ДУВС, 2011.
5. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції : [спекурс] / Львівський національний університет імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%B4%D0%BE%D1%86.-%D0%AF%D0%BD%D1%8E%D0%BA-%D0%9D.%D0%92.-%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B5-%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>.
6. Політична корупція : як розпізнати та подолати : [навчально-методичний посібник] / за заг. ред. К. Давиденко ; автори-укладачі : В. Таран, С. Таран, І. Грищенко, О. Леменов, А. Волошина, О. Скиба. – К. : Ейдос, 2016.
7. Грицак Я. Корупція : короткі історичні нотатки / Я. Грицак // Критика : міжнародний огляд книжок та ідей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://krytyka.com/ua/articles/koruptsiya-kortki-istorychni-notatky?page=3>.
8. Mortimer Adler Quotes. – Page 2 [Electronic recourse]. – Available at : http://www.azquotes.com/author/122-Mortimer_Adler?p=2.
9. Obura Ken. Unmasking the phenomenon of corruption : perspectives from legal theory / Ken Obura // University of Fort Hare [Electronic recourse]. – Available at : http://www.ufh.ac.za/speculumjuris/files/pdf/SJ1614_1.pdf.

В статье рассматривается проблема снижения ответственности должностных лиц за коррупционные деяния, что является показателем неэффективности общеобразовательной квалификации таких специалистов и углубляет недоверие населения ко всем политическим структурам. Бесконтрольность коррупции на нижнем уровне искажает добросовестное отношение к работе специалистов высшего уровня и создает условия для безнаказанности в будущем. Проблема изучения коррупции состоит в том, что не существует такой самостоятельной науки в одной плоскости, а также в использовании понятия коррупции в административной, гражданской и криминальной сферах. Длительная игра за победу в преодолении коррупции должна быть четко сформулирована в цели такого преодоления, но, несмотря на попытки привлечения ученых и государственного аппарата Украины, существует тенденция перетягивания славы с одной стороны на другую. Целью исследования является процесс формирования нормативно-правовой основы государственной политики и предметное изучение понятия коррупции в теоретическом и политическом аспектах. Определяется отношение населения к коррупции и осознание того, что именно является коррупцией на бытовом уровне, анализируется распространение семинаров и лекций по вопросу исследования.

Ключевые слова: коррупция, правительство, общественная организация, общество, политическая коррупция.

This article is dedicated to show the problem of reduction of responsibility of officials for committing corrupt acts which can testify to inefficiency of general education qualification of such specialists. This problem can cause distrust of society towards all levels of political life. The uncontrolled spread of corruption at the lower level distorts the integrity of the people of the commanding staff (government service) and creates conditions for the impunity of such persons and omnipotence of further neglect of the moral qualities of individuals. A long-term game preventing corruption should be clearly formulated in the goal of such prevention instead attracting academic specialists to government sphere there is historical trend to drag and drop fame from one side to another. The purpose of the article is also to develop the legal and regulatory framework for state policy and to identify the concept of corruption in the theoretical and political aspects. It is also investigated the attitude of the population towards corruption and awareness of the person to a real understanding of what exactly represents corruption at the domestic level which can be shown from seminars and lectures on this issue.

Key words: corruption, government, legal act, public council, society, political corruption.
